

УДК 336. 1:378. 1(477)

Харчук Ю. Ю.,
викладач, здобувач кафедри фінансів Національного університету "Острозька академія"

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті визначено сутність фінансової стійкості державних вищих навчальних закладів в Україні та розглянуто організаційно-економічні аспекти її забезпечення в контексті сталого розвитку.

Ключові слова: фінансова стійкість, державні вищі навчальні заклади, організаційно-економічні аспекти, сталий розвиток.

В статье определено сущность финансовой устойчивости государственных высших учебных учреждений в Украине и рассмотрено организационно экономические аспекты ее обеспечения в контексте устойчивого развития.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, государственные высшие учебные учреждения, организационно экономические аспекты, устойчивое развитие.

In the article certainly essence of financial stability of state higher educational establishments is in Ukraine, it is considered organizationally economic aspects of its providing in the context of steady development.

Key words: financial stability, state higher educational establishments, organizationally economic aspects, steady development.

Постановка проблеми. Сьогодні державні вищі навчальні заклади (далі ДВНЗ), які здійснюють освітню, навчально-виховну, наукову, науково-технічну, видавничу, культурно-мистецьку, творчу, спортивно-оздоровчу, зовнішньоекономічну та різну виробничу діяльність, в основному фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, меншою мірою – коштів місцевих бюджетів. Однак частка цих фінансових ресурсів у більшості ДВНЗ на сучасному етапі розвитку національної економіки України не перевищує 50 відсотків від загального фінансування діяльності [9]. Тому забезпечення їхньої фінансової стійкості, а відтак, і сталого розвитку значною мірою залежить не лише від цілеспрямованої та ефективної діяльності у сфері раціонального використання бюджетних коштів, а й від

вміння самостійно акумулювати позабюджетні фінансові ресурси, надаючи платні послуги відповідно до чинного законодавства.

Крім того, конкуренція між ДВНЗ України за абітурієнта з кожним роком зростає, фінансування за рахунок асигнувань з бюджетів, можливість самостійно акумулювати фінансові ресурси, а відтак, забезпечувати та поліпшувати фінансову стійкість зменшується. Тому, з огляду на вищезазначене, тема дослідження є актуальною і потребує детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням діяльності вищих навчальних закладів України, шляхів знаходження нових джерел поповнення їхнього бюджету, раціонального управління фінансовими ресурсами ВНЗ, наближення до світових стандартів якості освітніх послуг займалися такі українські вчені, як Ю. Алексєєв, В. Андрієнко, Й. Бескид, Т. Боголіб, М. Згуровський, І. Каленюк, М. Карлін, К. Корсак, В. Куценко, С. Левицька, М. Матвіїв, В. Студінський, О. Устенко, В. Яблонський та інші. Дослідження вищезазначених науковців є значними, однак, в цілому ця проблема залишається недостатньо вивченою. Необхідним, на нашу думку, є визначення сутності фінансової стійкості державних вищих навчальних закладів в Україні, дослідження організаційно-економічних аспектів її забезпечення.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні сутності фінансової стійкості ДВНЗ України та організаційно-економічних аспектів її забезпечення в контексті сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. ДВНЗ України є неприбутковими бюджетними установами, які діють відповідно до статуту та чинного законодавства, надаючи певний пакет освітніх послуг як на національному, так і на світовому ринку. Умовою забезпечення здатності ДВНЗ зберігати заданий режим функціонування за найважливішими фінансово-економічними показниками є їхня фінансова стійкість, яка, на наш погляд, характеризується не лише можливістю закладів нести відповідальність і вчасно погашати свої поточні та довготермінові зобов'язання, а й ефективністю цільового використання бюджетних коштів та власних надходжень шляхом досягнення оптимального рівня раціональності. Тому ДВНЗ будуть фінансово стійкими за умови наявності в них достатньої кількості фінансових ресурсів як для забезпечення стабільного функціонування, так і перспективного розвитку.

Саме вища освіта та якість її надання ДВНЗ відіграють важливу роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства. “Розбудова і зміцнення потенціалу для мислення, спрямованого у майбутнє, і є ключовим завданням освіти для сталого розвитку”, як зазначено у Рамковому проєкті Міжнародної програми виконання Десятиріччя освіти для сталого розвитку, ЮНЕСКО, 2003 р. [6].

Однак сталий розвиток можна забезпечити лише за умови ефективного поєднання економіки, соціуму та довкілля. На нашу думку, поєднання ви-

щезначених трьох складових у контексті сталого розвитку впливатимуть на фінансову стійкість ДВНЗ. А вона, своєю чергою, безпосередньо залежить і впливає на індекс людського розвитку (далі ІЛР) України, який відображає якість розвитку людини, соціальні умови її життя і включає в себе такі три показники, як: тривалість життя; рівень освіти (ступінь грамотності й можливості доступу людини до початкової, середньої та вищої освіти зокрема); реальний внутрішній валовий продукт на одну особу.

Розрахунки ІЛР для України розпочалися в Доповідях ПРООН у 1993 році, і серед інших країн світу держава посіла 45 місце. Вже 1995 року Україна перемістилася на 54-те, у 1996 році – на 80-те, у 1998 році – на 102-ге, у 2000 році – на 78-ме, у 2001 році – на 75-те місце, у 2002 році вона займала 80-те місце, у 2003 році повернулася на 75-те місце, у 2004 році посіла 70 позицію із 177 країн світу, у 2005 році – 78 місце, у 2007 році піднялася на 1 позицію і посіла 77 місце, впродовж 2007 та 2008 років – 76 місце, а у 2010 році із 169 країн Україна перебувала на 69 місці рейтингу [6, с. 13; 10].

Сьогодні Україна належить до групи країн із середнім рівнем людсько-го розвитку, а її місце за рейтингом погіршилось у порівнянні з початковим майже удвічі, що оцінюється нами негативно, оскільки може свідчити про зменшення якості та доступності вищої освіти. Адже саме якісна вища освіта є запорукою інтелектуального розвитку населення та забезпечення його фінансового благополуччя, які, своєю чергою, сприяють покращенню демографічного розвитку, розвитку ринку праці, матеріального добробуту, умов проживання населення, стану та охорони здоров'я, рівня освіти, соціального середовища, фінансування людського розвитку, екологічної ситуації тощо.

На нашу думку, на забезпечення фінансової стійкості ДВНЗ III-IV рівнів акредитації також впливає їхня мережа, яка нараховує 214 закладів. Відповідно до неї навчальні заклади далеко нерівномірно розподілені по регіонах нашої держави. Найбільша кількість закладів такого типу, а саме 38 ДВНЗ, знаходиться у столиці України м. Києві. Відповідно найменша – 2 ДВНЗ ідентифікує Волинську область [7].

У результаті зіставлення позицій рейтингу регіонів України за ІЛР та кількістю ДВНЗ III-IV рівнів акредитації можемо дійти висновку, що не завжди кількість навчальних закладів є гарантією якості надання освітніх послуг (табл. 1). Так, на першому місці за кількістю ДВНЗ III-IV рівнів акредитації та ІЛР знаходиться м. Київ, Харківська область посідає друге місце за кількістю ДВНЗ та на третьому за ІЛР, Одеська область хоч і займає третю позицію за кількістю ДВНЗ, однак за ІЛР лише на 19 місці.

Відповідність між ІЛР регіону України та кількістю навчальних закладів зосереджених у ньому спостерігається, крім м. Києва (1 місце), у АР Крим (8 місце), у Тернопільській області (11 місце). Щодо інших регіонів, то такої відповідності немає, що, на нашу думку, можна пояснити неопти-

мальністю мережі ДВНЗ, недостатньою якістю надання освітніх послуг та низьким рівнем їхньої фінансової стійкості. Відповідно до даних таблиці 1, на 27 місці за ІЛР знаходиться Донецька область, яка за кількістю ДВНЗ посідає 6 позицію, і підтверджує нашу гіпотезу, що кількість навчальних закладів не є гарантією високої якості освіти та найвищого рівня розвитку регіону за усіма складовими, відображеними у таблиці.

Таблиця 1

Рейтинг регіонів України за кількістю зосереджених у них ДВНЗ III-IV рівнів акредитації та індексом людського розвитку за його складовими

№ з/п	Регіон України	Рейтинг за ІЛР	У тому числі за складовими людського розвитку (рейтинг (місце))									Рейтинг за кількістю ДВНЗ III-IV рівнів акредитації
			демографічний розвиток	розвиток ринку праці	матеріальний добробут	умови проживання населення	стан та охорона здоров'я	рівень освіти	соціальне середовище	фінансування людського розвитку	екологічна ситуація	
1	АР Крим	8	17	6	10	3	23	14	15	3	18	8
2	Вінницька	24	10	16	23	22	27	24	9	22	12	10
3	Волинська	20	9	26	24	21	25	20	7	18	4	12
4	Дніпропетровська	17	23	11	9	5	16	6	24	4	24	5
5	Донецька	27	24	9	2	25	24	21	20	11	27	6
6	Житомирська	21	22	22	26	26	9	12	10	17	3	10
7	Закарпатська	9	21	5	13	18	1	19	2	24	11	11
8	Запорізька	16	14	17	7	9	22	7	25	6	25	7
9	Івано-Франківська	13	4	21	12	24	3	26	1	26	22	10
10	Київська	4	15	7	5	4	19	4	18	2	17	11
11	Кіровоградська	25	27	25	27	25	8	15	22	15	14	10
12	Луганська	26	25	20	6	23	15	27	21	19	23	8
13	Львівська	10	5	15	11	13	17	18	5	23	19	4
14	Миколаївська	15	20	13	14	12	6	17	16	12	13	9
15	Одеська	19	16	14	15	7	21	5	26	20	21	3

16	Полтавська	6	12	10	8	11	20	10	17	5	8	10
17	Рівненська	7	11	2	19	20	2	16	4	21	10	11
18	Сумська	22	18	8	17	16	18	25	13	10	16	10
19	Тернопільська	11	3	27	25	10	7	23	6	25	1	11
20	Харківська	3	8	4	4	6	11	3	19	13	15	2
21	Херсонська	18	26	23	16	8	12	13	14	16	2	9
22	Хмельницька	5	7	18	21	17	4	8	8	14	5	11
23	Черкаська	12	13	19	20	14	14	11	11	9	6	9
24	Чернівецька	14	2	24	18	27	13	22	3	27	7	11
25	Чернігівська	23	19	12	22	19	26	9	12	8	9	9
26	м. Київ	1	1	3	1	1	10	1	23	1	26	1
27	м. Севастополь	2	6	1	3	2	5	2	27	7	20	11

Сформовано автором на основі [7; 8]

Таким ж підтвердженням є і Волинська область, у якій розташовано лише 2 ДВНЗ (12 місце рейтингу), однак за ІЛР вона випереджає Донецьку область на 7 позицій (20 місце рейтингу). Таким чином, можемо стверджувати, що рівень розвитку регіону певною мірою залежить від оптимального поєднання кількості ДВНЗ, рівня їхньої фінансової стійкості, якості освітніх та інших послуг, які вони надають на національному та світовому ринку.

Однак, визначальну роль у забезпеченні фінансової стійкості ДВНЗ у контексті сталого розвитку, на нашу думку, крім організаційних аспектів, відіграють економічні, які безпосередньо пов'язані із своєчасністю та повнотою фінансування за рахунок бюджетних та позабюджетних коштів.

Щодо асигнувань з бюджету, то видатки Зведеного бюджету України на фінансування вищої освіти за 2000–2010 роки постійно зростали (табл. 2). Проте частка видатків на вищу освіту у загальному фінансуванні галузі постійно змінювалася і середнє її значення за 11 років наближено становило 31,07%.

Це оцінюємо негативно, оскільки на вищу освіту повинно спрямовуватися не менше 40% від загальної суми видатків на галузь [4]. Такий стан фінансування вищої освіти зумовлює впровадження нових нормативно-правових актів у механізм регулювання господарської та фінансової сфери вищої освіти, здійснення переходу від переважно бюджетної системи фінансування ДВНЗ до госпрозрахункової.

Таблиця 2

Динаміка видатків Зведеного бюджету України на фінансування вищої освіти за 2000-2010 роки

Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Видатки на вищу освіту, млн. грн.	2285,50	3046,60	4167,04	4627,89	5815,92	7934,07	9935,69	12827,81	18552,95	20966,29	24998,42
У % до попереднього року	-	133,30	136,78	111,06	125,67	136,42	125,23	129,11	144,63	113,01	119,23
Частка видатків на вищу освіту у фінансуванні галузі, %	32,26	31,88	33,96	30,90	31,72	29,60	29,41	28,93	30,43	31,40	31,32
У % до попереднього року	-	98,82	106,54	90,97	102,67	93,32	99,34	98,39	105,18	103,17	99,74

Сформовано автором на основі [3; 5]

Проте, якщо детальніше дослідити фінансування зокрема ДВНЗ III-IV рівнів акредитації, то можна виявити дещо відмінні тенденції (рис. 1).

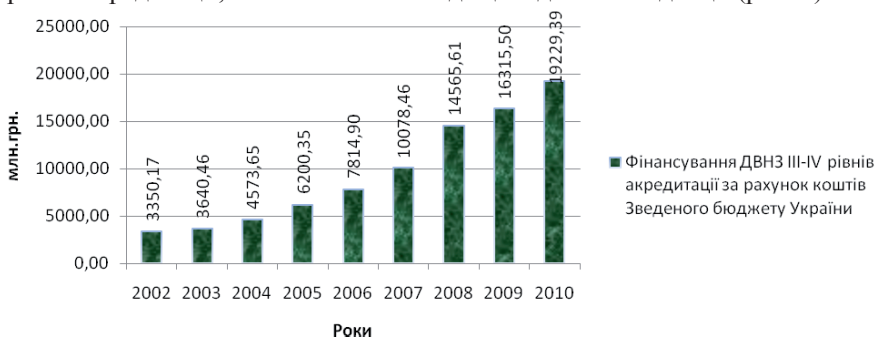

Рис. 1. Динаміка фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації за рахунок коштів Зведеного бюджету України за 2002-2010 роки

Розраховано автором на основі [5].

Так, відповідно до рис. 1 фінансування вищезазначених закладів вищої освіти державної форми власності за 2002-2010 роки за рахунок коштів Зведеного бюджету України в абсолютному вираженні постійно зростало. Таку тенденцію, на перший погляд, можна оцінювати позитивно, оскільки

мало місце зростання фінансової підтримки закладів освіти з боку держави та місцевих органів самоврядування за досліджуваний період. Однак збільшення абсолютної величини фінансування ДВНЗ ще не свідчить про забезпечення їхньої фінансової стійкості, оскільки, на нашу думку, його можна пояснити збільшенням кількості ДВНЗ, зростанням мінімальної заробітної плати, стипендії, вартості навчання одного студента, оплати комунальних платежів та енергоносіїв та інших статей поточного фінансування за досліджуваний період.

Що ж до пріоритетності джерел бюджетного фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації, то визначальну частку, в середньому 98,77 % за досліджуваний період, займали кошти Державного бюджету України. Хоча, починаючи із 2002 року спостерігалася тенденція до поступового збільшення частки коштів місцевих бюджетів у фінансуванні ДВНЗ. Таким чином, за 2002-2010 роки частка фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування у фінансуванні державних закладів вищої освіти зросла від 0,44% у 2002 році до 1,86% у 2010 році, що оцінюється позитивно, оскільки свідчить про зростання, хоч і незначне, ролі органів місцевого самоврядування у фінансовому забезпеченні ДВНЗ III-IV рівнів акредитації (рис. 2).

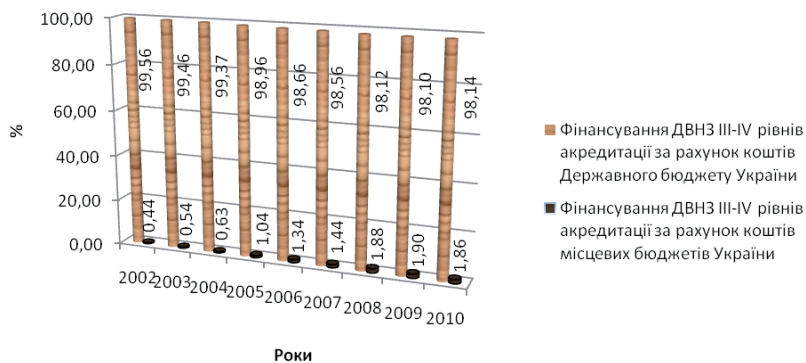

Рис. 2. Динаміка фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації за рахунок коштів Державного та місцевих бюджетів України за 2002-2010 роки

Розраховано автором на основі [5].

Важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості ДВНЗ відіграє концентрація коштів за загальним та спеціальним фондами бюджетів. Відтак, розглянемо ці співвідношення на прикладі Зведеного бюджету України за 2002-2010 роки. Як свідчать дані рис. 3, починаючи із 2002 року спостерігалася тенденція до збільшення частки коштів загального фонду Зв-

деного бюджету України на фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації від 40,43% у 2002 році до 62,99% у 2010 році. Щодо коштів спеціального фонду, то їхня частка за досліджуваний період відповідно зменшувалася від 59,57% у 2002 році до 37,01% у 2010 році.

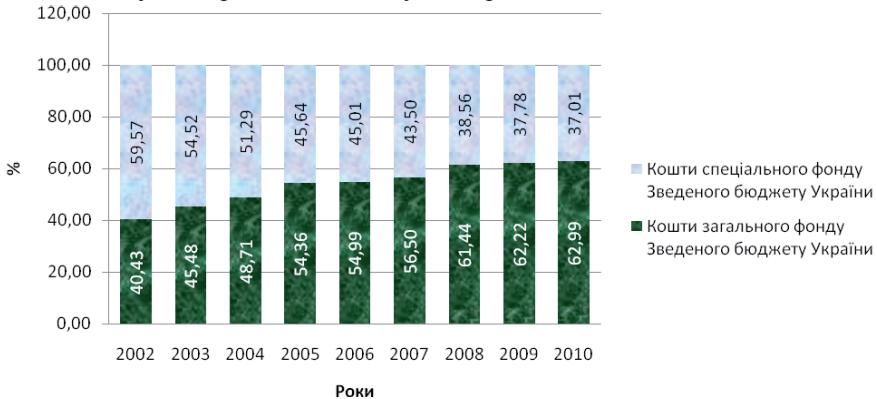

Рис. 3. Динаміка співвідношення коштів загального та спеціального фондів Зведеного бюджету України, що виділялися на фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації за 2002-2010 роки

Розраховано автором на основі [5].

Для детальнішого аналізу визначимо частку фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації у видатках Зведеного бюджету України (рис. 4). Так, за досліджуваний період, найбільша частка видатків спостерігалася у 2002 році і становила 5,55% від загальних видатків Зведеного бюджету України, проте в подальшому поступово зменшувалась і у 2005 році становила 4,38%, що на 1,17% менше порівняно із початком досліджуваного періоду. Ця тенденція пояснюється зміною вектора політики уряду, внаслідок чого було збільшено фінансування інших складових галузі за рахунок зменшення фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації. У 2006 році порівняно із 2005 роком рівень фінансування ДВНЗ дещо зріс і становив 4,46%, що суттєво не вплинуло на фінансову стійкість навчальних закладів. У 2008 році спостерігалось зростання частки фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації на 25 пунктів, і досягло рівня 4,71%, тоді як у 2009 році ця частка зросла ще на 60 пунктів і становила 5,31%. Проте, уже в 2010 році частка фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації у видатках Зведеного бюджету України зменшилася на 22 пункти і становила 5,09%, що пов'язано із складною демографічною ситуацією в Україні, зменшенням кількості випускників загальноосвітніх навчальних закладів і відповідно фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації.

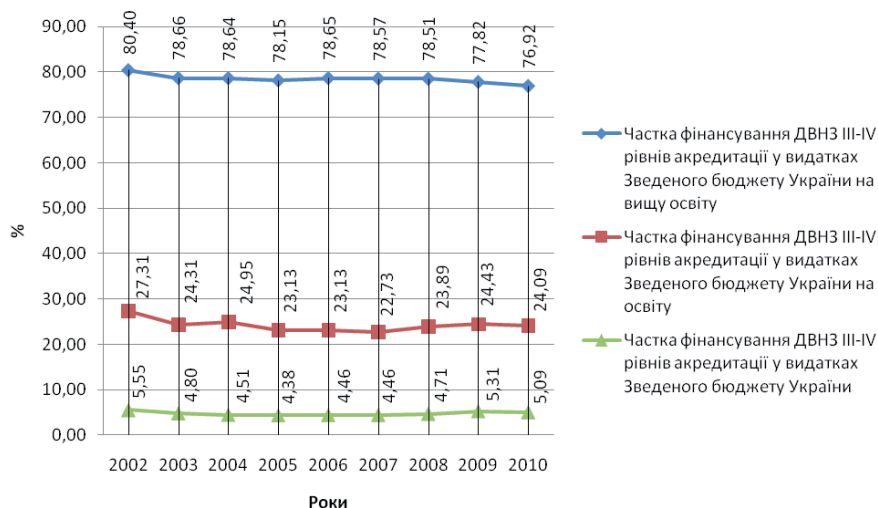

Рис. 4. Динаміка частки фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації у видатках Зведеного бюджету України за 2002-2010 роки

Розраховано автором на основі [5].

Переконливо свідчать про актуальність пошуку ДВНЗ III-IV рівнів акредитації альтернативних джерел самофінансування дані щодо частки фінансування у видатках на вищу освіту Зведеного бюджету України за 2002-2010 роки, яка постійно зменшувалася з 80,40% до 76,92% відповідно. Так, у 2003 році вона становила 78,66%, що на 1,74 пункти менше, ніж у 2002 році. За період з 2003 до 2005 року частка фінансування зменшилась ще на 0,51 пункти. В період з 2005 до 2006 року вона майже повернулася до рівня 2004 року і, збільшившись на 0,5 пункти, становила 78,65%. Однак, починаючи з 2006 року знову спостерігалось зменшення частки фінансування ДВНЗ III-IV рівнів акредитації у видатках на вищу освіту Зведеного бюджету України, у 2009 році становило відповідно 77,82%, а у 2010 році – 76,92%. Таким чином, за досліджуваний період, фінансування зменшилося на 3,48%. Щодо частки фінансування ДВНЗ у видатках Зведеного бюджету України на освіту, то за досліджуваний період з 2002 до 2010 року спостерігалася тенденція до її поступового зменшення на 3,22% з 27,31% до 24,09% відповідно.

Так, виявлені нами тенденції є своєрідним сигналом для ДВНЗ щодо залучення позабюджетних коштів для забезпечення своєї фінансової стійкості. Саме тому додатковими джерелами фінансування ДВНЗ відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку

платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності” від 27 серпня 2010 р. № 796 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 939 (939-2010-п) від 12. 10. 2010) можуть виступати доходи, які отримані у сфері: освітньої діяльності; наукової та науково-технічної діяльності; міжнародного співробітництва; охорони здоров’я, відпочинку, дозвілля, оздоровлення, туризму, фізичної культури та спорту; побутових послуг; транспортних послуг; житлово-комунальних послуг; інших послуг [2].

Отже, результати проведеного аналізу ще раз підтверджують необхідність виходу ДВНЗ III-IV рівнів акредитації на новий рівень фінансування. Крім того, на нашу думку, варто переглянути статус ДВНЗ, які за умови 50% фінансування своєї діяльності за рахунок бюджетних коштів [9], відповідно до чинного Бюджетного кодексу України, не можуть ідентифікуватися як бюджетні установи, оскільки згідно з кодексом ст. 2 п. 12, “бюджетна установа – ... установа... яка повністю утримується за рахунок відповідного державного чи місцевих бюджетів” [1]. Такий статус за визначенням істотно обмежує можливості ДВНЗ у використанні залучених фінансових ресурсів. Адже держава, виділяючи бюджетні кошти на утримання бюджетної установи, справедливо визначає і докладне їх використання шляхом затвердження вищим органом державного управління специфічних фінансових планів – кошторисів. Крім того, навіть кошти, залучені із небюджетних джерел, також входять до складу кошторису і без дозволу не можуть використовуватися ДВНЗ самостійно. Тому зміна статусу ДВНЗ з бюджетної установи, яка фінансується за рахунок коштів Державного та місцевих бюджетів на її утримання, на статус установи, яка отримує бюджетні кошти як плату за освітні послуги, дасть змогу значно підвищити ефективність використання фінансових ресурсів, самостійно встановлювати посадові оклади працівникам, розв’язувати проблеми розвитку матеріально-технічної бази [9], покращити міжнародну співпрацю, здійснювати повноцінну навчально-виховну, наукову, науково-дослідну, інноваційну та економічну діяльність, забезпечуючи при цьому високий рейтинг закладу та рівень фінансової стійкості на національному та світовому ринку освітніх послуг. Саме тому чинне законодавство, повинне забезпечити ДВНЗ широкі права на використання закріпленого за ними майна, що не виключає їхньої можливості брати участь у підприємницькій діяльності. Новий механізм господарювання повинен змінити управління фінансовою діяльністю закладів вищої освіти, надати можливість не лише самостійно заробляти кошти, а й розпоряджатися ними. У ДВНЗ повинні функціонувати економіко-комерційні відділи, які розроблятимуть економічний механізм комерційної діяльності, раціонального використання та обліку коштів, що надходитимуть у результаті організації господарської діяльності ДВНЗ. Тому, з огляду на вищезазначене, ДВНЗ III-IV рівнів

акредитації, які сьогодні є неприбутковими бюджетними установами, повинні перетворитися і частково набути функцій суб'єкта підприємницької діяльності, а це, своєю чергою, забезпечить високий рівень їхньої фінансової стійкості, а відтак конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг України та світу.

Висновки. Таким чином, на нашу думку, фінансова стійкість державних вищих навчальних закладів – це такий стан їхніх фінансових ресурсів, за якого спостерігається постійне та стабільне надходження бюджетних коштів, раціональне й ефективне їхнє використання, вміння залучати ДВНЗ фінансові ресурси самостійно відповідно до чинного законодавства та впливу ендегенних і екзогенних чинників. Для забезпечення фінансової стійкості ДВНЗ в контексті сталого розвитку на основі вивчення організаційно-економічних аспектів необхідно:

- оптимізувати мережу ДВНЗ відповідно до потреб регіонів України;
- фінансувати заклади вищої освіти за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів на рівні 40% від фінансування галузі в цілому;
- забезпечити автономію ДВНЗ щодо самостійного залучення коштів за рахунок надання платних послуг: платної форми навчання, здійснення науково-дослідних розробок, функціонування відділів аспірантури та докторантури, редакційно-видавничого відділу, оренди приміщень, короткострокових та довгострокових кредитів, коштів міжнародних благодійних фондів розвитку, грантів, інвестицій тощо;
- контролювати дотримання ДВНЗ облікової політики та належне здійснення бухгалтерського (фінансового та управлінського) обліку формування та використання фінансових ресурсів навчальних закладів;
- змінити статус ДВНЗ з бюджетних установ, які фінансуються за рахунок коштів Державного та місцевих бюджетів на їх утримання, на статус установ, які отримують бюджетні кошти як плату за освітні послуги та мають можливість формування доходів від діяльності підприємницького характеру з метою забезпечення своєї фінансової стійкості в контексті сталого розвитку.

Література:

1. Бюджетний кодекс України. Документ 2456-17, поточна редакція від 01. 01. 2011 на підставі 2592-17, 2756-17, 2856-17, чинний. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>.

2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності" від 27 серпня 2010 р. № 796 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 939 (939-2010-п) від 12. 10. 2010). Документ 796-2010-п, редакція від 19. 10. 2010 на підставі 939-2010-п, чинний. – [Електро-

ний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=796-2010-%EF>.

3. Бенедик Ю. Ю. Стан і тенденції фінансування вищої освіти в Україні / Ю. Ю. Бенедик // Науковий Вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки, Економічні науки [Текст]. – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. – Вип. 7. – С. 11 – 17.

4. Державні фінанси в транзитивній економіці / Карлін М. І., Горбач Л. М., Новосад Л. Я. та ін. Навчальний посібник [Текст] / За заг. ред. д. е. н., проф. Карліна М. І. – К. : Кондор. – 2003. – 220 с.

5. Звіти про виконання Державного бюджету України, річні за 2002-2010 роки. Комітет Верховної ради з питань бюджету. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45096>.

6. Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник [Текст] / За ред. В. Підліснюк – К. : Видавництво СПД “Ковальчук”. – 2005. – 88 с.

7. Реєстр державних вищих навчальних закладів України. Міністерство освіти і науки України 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reestr.osvita.net/Reports.aspx>.

8. Соціальні індикатори рівня життя населення. Статистичний збірник, Львів-2009. Головне управління статистики у Львівській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stat.lviv.ua>.

9. Якщо ми такі освічені, то чому такі бідні? До реформування системи освіти: погляд економіста / Юрій Вітренко // Дзеркало тижня. Україна. – № 3, 28 Січень 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/newspaper/articles/74249#article>.

10. Human Development Index (HDI) – 2010 Rankings. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/statistics/>.